

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ЗАТВЕРДЖЕНО

Приймальною комісією

Протокол № 4 від 01.02.2022 р.

Голова Приймальної комісії

Олександр САМОЙЛЕНКО

ПРОГРАМА

фахового іспиту з фізики

Освітній рівень: магістр

Освітньо-професійна програма: Прикладна фізика і наноматеріали

Спеціальність: 105 Прикладна фізика і наноматеріали

На основі: освітнього ступеня бакалавра, магістра,
освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста

РОЗГЛЯНУТО та ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні Вченої ради факультету
природничо-географічних і точних наук
Протокол № 5 від 26.01.2022 р.

Голова Вченої ради

Галина СЕНЧЕНКО

Ніжин 2022

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Головним завданням вступного екзамену з фізики є виявлення у вступників на навчання за освітньо-професійною програмою магістра їх ступеня підготовки з курсу загальної фізики.

Екзамен має на меті перевірити рівень засвоєння абітурієнтами найважливіших положень фізичних наук, що вивчалися на рівні бакалавра, готовність до подальшої можливості оволодіння програмою з курсу фізики на рівні магістр.

Основою програми екзамену є діюча навчальна програма з курсу «Загальної фізики».

Рівень сформованості знань, умінь та навичок вступників відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики повинен задовольняти наступні вимоги:

– знати фактичний матеріал із курсу загальної фізики, передбачений програмою Міністерства освіти і науки України, що включає наукові поняття, експериментальні факти і закони, як класичної теорії, так і сучасної фізики, зокрема, механіки Ньютона, молекулярно-кінетичної теорії будови речовини, термодинаміки, класичної електродинаміки та електронної теорії речовини, фотонної природи світла, спеціальної і загальної теорії відносності, квантової механіки, фізики атомної системи елементарних часток тощо;

– мати знання діалектико-матеріалістичних основ фізичної науки і процесу її розвитку, нерозривного взаємозв'язку фізики і філософії;

– розуміти значення теорії у розвитку фізики і роль теоретичних методів дослідження;

– уміти користуватися математичним апаратом фізики;

– розуміти роль експерименту у фізичній науці;

– знати фундаментальні закони, що відіграли вирішальну роль в історії фізики;

– мати знання методики сучасного фізичного експерименту, уміння самостійно проводити найпростіші лабораторні дослідження, включаючи роботу із сучасними приладами;

– розуміти співвідношення теорії й експерименту, їхній нерозривний зв'язок і поперемінно направляючу роль;

– чітко розуміти межі застосування теорій; мати наявність політехнічного кругозору;

– уміти застосовувати отримані теоретичні знання при розв'язанні практичних задач, навички й уміння рішення різноманітних задач;

– мати поглиблені знання з фізики або суміжної з нею науки, що забезпечують вивчення і засвоєння методики наукових досліджень; вміти розглядати всі отримані знання в їхній єдності і взаємозв'язку;

– розуміти фізичну картину світу та уміти виділити і логічно обґрунтувати у цій картині місце і значення будь-якого фізичного явища і поняття;

– знати основні поняття, закони і принципи усіх розділів класичної і сучасної фізики.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Під час оцінювання відповідей вступників рекомендується користуватись такими критеріями.

Результати складання вступного екзамену визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Оцінка «**відмінно**» (190–200 балів) виставляється за ґрунтовну відповідь, яка засвідчує глибокі та усвідомлені знання абітурієнтом відповідного матеріалу курсу фізики та вільно оперувати науковою термінологією, використовувати сучасні теорії для пояснення фізичних явищ та взаємозв'язку між ними, володіння сучасними методами навчання, а також уміння використовувати набуті знання на практиці.

Оцінка «добре» (175–189 балів) виставляється за відповідь, яка засвідчує знання абітурієнтом відповідного навчального матеріалу, вміння використовувати його на практиці, вміння планувати та використати в навчальному процесі демонстраційний експеримент, але при відповіді абітурієнт відчуває ускладнення та допускає неточності в трактуванні певних фізичних проблем, їх теоретичному узагальненні та аналізі.

Оцінка «задовільно» (160–174 балів) виставляється за відповідь, яка засвідчує, що абітурієнт знає навчальний матеріал, формулювання основних теорій, законів, вміє пояснити фізичний зміст математичних виразів, що описують фізичні закономірності але не може достатньо аргументовано сформулювати висновки, вміло пов'язати теоретичні узагальнення з практикою, відчуває труднощі та допускає неточності при розв'язуванні задач.

Оцінка «незадовільно» (100–159 бали) виставляється за відповідь, яка засвідчує незнання абітурієнтом відповідного матеріалу курсу фізики та її дидактики, основних фізичних законів та теорій, невміння пояснити взаємозв'язок та взаємообумовленість фізичних явищ, невміння розв'язувати фізичні задачі та використовувати навчальний фізичний експеримент.

Екзамен проводиться в усній або письмовій формі. На екзамені абітурієнтам пропонується комплект білетів, кожен з яких складається з трьох теоретичних питань. Ознайомившись із змістом білета, абітурієнт готує відповідь, у якій показує рівень своєї загальної підготовки із загального курсу фізики.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Механіка

1. Основні поняття кінематики. Три способи задання руху матеріальної точки. Кінематичні рівняння руху. Класифікація механічних рухів. Швидкість і прискорення матеріальної точки. Принцип незалежності рухів.

2. Кутове переміщення, кутова швидкість і кутове прискорення. Лінійні і кутові величини, їх взаємозв'язок. Рівняння руху точки по колу.

3. Основні задачі динаміки. Перший закон Ньютона та наслідки з нього. Другий закон Ньютона. Принцип причинності та принцип незалежності дії сил. Третій закон Ньютона та його наслідки.

4. Імпульс точки, тіла і сили. Закон збереження імпульсу замкненої системи. Закон збереження проекції імпульсу.

5. Рух тіла із змінною масою. Рівняння Мещерського. Формула Ціолковського. Реактивних рух.

6. Закон збереження енергії. Абсолютно пружний удар. Абсолютно непружний удар. Коефіцієнт відновлення. Балістичний маятник.

7. Обмеження класичної механіки Ньютона. Постулати Ейнштейна. Відносність одночасності. Перетворення Лоренца. Відносність довжин і інтервалів часу. Релятивістський закон додавання швидкостей.

8. Момент інерції матеріальної точки, твердого тіла. Теорема Штейнера. Момент імпульсу і момент сили матеріальної точки. Закон збереження моменту імпульсу матеріальної точки.

9. Затухаючі коливання. Коефіцієнт затухання, логарифмічний декремент, добротність, їх зв'язок із параметрами коливальної системи.

10. Вимушені коливання. Диференціальне рівняння вимушених коливань, його розв'язування. Резонанс.

11. Сили пружності. Види деформацій, закон Гука. Діаграма деформування.

12. Сили тертя (сухе, в'язке). Метод граничного кута. Метод падаючої кульки. Роль сил тертя у природі, побуті, техніці.

Молекулярна фізика та основи термодинаміки

1. Основні положення МКТ газів та їх експериментальне обґрунтування. Основне рівняння МКТ газів. Газові закони. Закон Авогадро. Суміш ідеальних газів, закон Дальтона.

2. Розподіл швидкостей молекул за Максвеллом. Вимірювання швидкостей молекул, дослід Штерна. Барометрична формула. Розподіл Максвелла–Больцмана. Експериментальне визначення числа Авогадро.

3. Середня довжина і середній час вільного пробігу молекул. Дифузія. Внутрішнє тертя. Теплопровідність. Закономірності явищ перенесення.

4. Перше начало термодинаміки. Застосування першого начала термодинаміки до ізопроеесів. Рівняння Майєра. Розподіл енергії молекул за ступенями вільності. Теплоємність ідеального газу. Адіабатичний процес. Рівняння Пуассона. Політропний процес.

5. Обороти і необороти процеси. Колові процеси (цикли). Цикл Карно та його коефіцієнт корисної дії.

6. Друге начало термодинаміки. Теорема Карно. Зведена теплота. Нерівність Клаузіуса. Поняття про ентропію. Теорема Нернста. Недосяжність абсолютного нуля.

7. Відхилення властивостей газів від ідеальності. Експериментальні ізоТЕРМИ реального газу. Рівняння Ван дер Ваальса. Порівняння ізоТЕРМ Ван дер Ваальса з експериментальними ізоТЕРМАМИ. Критичний стан.

8. Властивості рідкого стану. Поверхневий шар рідини. Поверхневий натяг. Змочування. Капілярні явища. Формула Лапласа. Тиск насичених парів над меніском.

9. Аморфні і кристалічні тіла. Дальній порядок у кристалах. Характеристики кристалів. Класифікація кристалів за типом зв'язків. Анізотропія кристалів. Дефекти в кристалах.

10. Поняття фази. Крива фазової рівноваги. Випаровування. Рівняння Клапейрона-Клаузіуса. Кипіння. Сублімація, плавлення та кристалізація твердих тіл. Потрійна точка.

Електрика та магнетизм

1. Електричний заряд. Закон Кулона. Електричне поле та його напруженість. Принцип суперпозиції. Теорема Гауса. Електричне поле зарядженої площини, сфери, циліндра.

2. Робота сил електростатичного поля. Потенціальний характер електростатичного поля. Напруженість. Потенціал. Зв'язок між потенціалом і напруженістю поля. Конденсатори та їх електроємність.

3. Електричний струм. Рівняння неперервності. Умова стаціонарності струму. Закон Ома для ділянки кола. Закон Ома в диференційній формі. Сторонні сили ЕРС. Закон Ома для неоднорідної ділянки кола і для повного кола. Робота і потужність постійного струму. Правила Кірхгофа та їх застосування для розрахунків електричних кіл.

4. Електропровідність електролітів, газів, напівпровідників. Контактна різниця потенціалів у металах і напівпровідниках. Прямі та обернені термоелектричні явища.

5. Магнітне поле електричного струму. Індукція і напруженість магнітного поля. Закон Біо–Савара–Лапласа. Магнітне поле прямого провідника зі струмом. Закон повного струму. Закон Ампера. Сила Лоренца.

6. Електромагнітна індукція. Закон електромагнітної індукції Фарадея та правило Ленца. Самоіндукція та взаємоіндукція, ЕРС самоіндукції та взаємоіндукції. Індуктивність. Індуктивність соленоїда. Енергія і густина енергії магнітного поля.

7. Одержання змінної ЕРС. Квазістаціонарний струм. Закон Ома для кола змінного струму. Резонанс напруг. Робота і потужність змінного струму. Комплексні амплітуди струму, напруги. Комплексні електричні опори.

8. Електричний коливальний контур. Власні, затухаючі та вимушені електричні коливання. Резонанс.

9. Вихрове електричне поле. Струм зміщення. Рівняння Максвелла. Електромагнітне поле.

10. Плоскі електромагнітні хвилі у вакуумі, швидкість їх поширення. Досліди Герца. Енергія електромагнітної хвилі. Потік енергії.

Оптика

1. Предмет оптики. Електромагнітна природа світла. Джерела і приймачі світла.

2. Основні енергетичні величини. Основні світлові величини. Фотометрія. Фотометри та їх застосування.

3. Принцип Ферма. Закони відбивання і заломлення світла. Повне відбивання. Заломлення і відбивання променів сферичною поверхнею. Дзеркала. Формула сферичного дзеркала.

4. Тонкі лінзи, їх класифікація. Формули тонкої лінзи. Побудова зображень.

5. Накладання світлових хвиль. Принцип суперпозиції. Інтерференція світлових хвиль. Умова інтерференційних максимумів і мінімумів. Когерентність. Часова і просторова когерентність.

6. Інтерференція в тонких плівках і пластинках. Смуги однакового нахилу і однакової товщини. Кільця Ньютона.

7. Дифракція хвиль. Принцип Гюйгенса–Френеля. Дифракція Френеля. Дифракція Фраунгофера. Дифракційні ґратки, їх характеристики.

8. Дифракція на дво- і тривимірних решітках. Дифракція рентгенівських променів. Формула Вульфа–Брегга. Принцип голографії. Метод Денисюка.

9. Природне і поляризоване світло. Лінійна, еліптична і колова поляризація. Поляризатори і аналізатори. Закон Малюса. Поляризація світла при відбиванні і заломленні. Кут Брюстера. Подвійне променезаломлення. Одновісні і двовісні кристали.

10. Нормальна і аномальна дисперсії світла. Електронна теорія дисперсії і поглинання світла.

Атомна і ядерна фізика

1. Фотоелектричний ефект. Дослідження Столетова. Квантова теорія фотоефекту.

2. Світло як потік фотонів. Маса та імпульс фотонів. Ефект Комптона. Корпускулярно-хвильовий дуалізм світла. Квантування енергії випромінювання. Формула Планка.

3. Рівноважне випромінювання та його характеристики. Випромінювання абсолютно чорного тіла. Закон Кірхгофа. Закон Стефана–Больцмана. Закон зміщення Віна.
4. Дифракція електронів. Досліди Девісона і Джермера. Хвилі де Бройля. Співвідношення невизначеностей Гейзенберга.
5. Спектральні серії випромінювання атомів. Досліди Резерфорда. Постулати Бора. Атом водню за Бором. Постулати Бора з позицій квантової механіки.
6. Квантові числа електрона в атомі. Принцип Паулі. Електронні шари багатоелектронних атомів. Періодичність хімічних властивостей атомів.
7. Гальмівне рентгенівське випромінювання та його спектр. Характеристичне рентгенівське випромінювання. Закон Мозлі. Застосування рентгенівських променів.
8. Квантова теорія теплоємності. Теплопровідність діелектричних кристалів. Фонони. Квантові явища за низьких температурах. Надпровідність. Надплинність.
9. Поняття про хімічний зв'язок і валентність. Молекулярні спектри. Комбінаційне розсіяння світла. Люмінесценція. Правило Стокса.
10. Склад ядра. Заряд і масове число ядра. Енергія зв'язку ядер. Дефект маси. Ядерні сили.
11. Явище радіоактивності. Закон радіоактивного розпаду. Правила зміщення і радіоактивні сім'ї. Поділ важких ядер. Ланцюгова реакція поділу.
12. Загальні відомості про елементарні частинки. Античастинки. Класифікація елементарних частинок.

ЗРАЗОК ЗАВДАНЬ

Варіант 1

1. Основні положення МКТ газів та їх експериментальне обґрунтування. Основне рівняння МКТ газів. Газові закони. Закон Авогадро. Суміш ідеальних газів, закон Дальтона.
2. Вихрове електричне поле. Струм зміщення. Рівняння Максвелла. Електромагнітне поле.
3. Квантові числа електрона в атомі. Принцип Паулі. Електронні шари багатоелектронних атомів. Періодичність хімічних властивостей атомів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучерук І.М., Горбачук І.Т., Луцик П.П. Загальний курс фізики: Т. 1: Механіка. Молекулярна фізика і термодинаміка: Навч. посібник / За ред. І.М. Кучерука. – 2-ге вид. – К.: Техніка, 2006. – 452 с.
2. Кучерук І.М., Горбачук І.Т., Луцик П.П. Загальний курс фізики: Т. 2: Електрика і магнетизм: Навч. посібник / За ред. І.М. Кучерука. – 2-ге вид. – К.: Техніка, 2006. – 452 с.
3. Кучерук І.М., Горбачук І.Т. Загальний курс фізики: Т. 3: Оптика. Квантова фізика: Навч. посібник / За ред. І.М. Кучерука. – 2-ге вид. – К.: Техніка, 2006. – 518 с.
4. Бушок Г.Ф., Левандовський В.В., Півень Г.Ф. Курс фізики: Кн. 1: Фізичні основи механіки. Електрика і магнетизм: Навч. посібник. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2001. – 440 с.
5. Бушок Г.Ф., Венгер Є.Ф. Курс фізики: Кн. 2: Оптика. Фізика атома і атомного ядра. Молекулярна фізика і термодинаміка: Навч. посібник. – К.: Либідь, 2001. – 424 с.
6. Чолпан П.П. Фізика: Підручник. – К.: Вища шк., 2003. – 567 с.

7. Лопатинський І.Є., Зачек І.Р., Ільчук Г.А., Романишин Б.М. Фізика: Підручник. – Львів: Львівська політехніка, 2009. – 385 с.

Схвалено на засіданні кафедри інформаційних технологій, фізико-математичних та економічних наук (протокол № 2 від 19.01.2022 р.)

**Голова комісії,
канд. фіз.-мат. наук, доцент**

Людмила МЕЛЬНИЧУК